

Nový anglický národní park — New Forest

Jan Čeřovský

Autor věnuje honorář Nadaci Živa

28. června 2004 oznámila vláda Spojeného království své rozhodnutí vyhlásit novým národním parkem New Forest (Nový les) v jižní Anglii mezi městy Southampton a Bournemouth. Oblast rozlohy zhruba 25×30 km hostí nejrozlehlejší ekosystémy anglických nížin blízké přírodě a je považována za botanicky nejbohatší v celé zemi. Ovšem New Forest není žádná nedotčená přírodní divočina. V dávno osídlené a dlouho kultivované Evropě se řadí k mnoha jiným pozoruhodným přírodním územím ovlivněným lidskou činností — takovým, jakým je třeba ochránářsky proslulé Lüneburské vřesoviště (i v New Forest jsou velké plochy porostlé nejpозорuhodnějšími vřesovišti nížinné Británie).

Příslušnost k historicky formovaným krajinám značí už samotný název oblasti. Ve svých znamenitých Dějinách Anglie francouzský spisovatel André Maurois líčí zálibu Viléma Dobyvatele ve štvanicích na zvěř a lovech: „Jako anglický král si chtěl rovněž zajistit tuto svoji zábavu, a proto dal vysadit kolem sídelního Winchesteru Nový les, přičemž zničil — podle kronikářů — šedesát vesnic, spoustu úrodných polí, mnoho kostelů a také ozebračil tisíce místních obyvatel.“ Je pravda, že panovník tam v letech 1066–1086 vyvlastnil pozemky pro královský les, čímž zastavil rozšiřování ploch orné půdy. Je pravda, že zvěř byla chráněna „mimořádně krutými zákony“ (zabití jelena bylo trestáno vypíchnutím očí, později dokonce smrtí oběšením, ulovení kance či zajíce zmračením). Na druhé straně však byla místním obyvatelům potvrzena jistá práva: pást v rozvolněných lesích, těžit rašelínu, sbírat palivové dříví aj. Tato práva přešla i do pozdější legislativy a prakticky trvají dodnes.

Významný pracovník organizace Plantlife International, britský botanik Andrew Byfield, který bydlí na okraji parku, soudí, že v Evropě „je dnes New Forest pravděpodobně posledním přežívajícím a plně funkčním útvarům vřesovištní pastorální hospodaření“ (Plant Talk 2004, 35: 17–22). V r. 1995 se v oblasti volně páslo více než 3 000 kusů skotu a více než 3 800 pro tuto oblast velice typických poníků, patřících asi 410 hospodářům. Podle výzkumů Southamptonské univerzity pastva rozmanitostí svých postupů v různých ročních obdobích zásadně utváří a udržuje pestrou mozaiku a různorodost současných biotopů.

Podloží většiny území New Forest tvoří usazeniny třetihorních písků a štěrků. Střídavé poklesy a zdvihy pevniny v geologické minulosti umožňovaly periodické zaplávání území mořem a následně střídavé ukládání mořských, estuarinních a říčních vrstev, které jsou převážně chudé na živiny a kyselé. Pouze v jižní části se vyskytují bazické jílky a slíny: Ty se již od středověku

využívaly a dodnes využívají k zúrodnění.

Celou oblast tvoří řada plochých teras zvolna klesajících k jihu — směrem k moři. Nejvyšší bod dosahuje nadmořské výšky 120 m. Vodní toky jsou krátké — do 20 km, vesměs sycené z místních pramenišť a rašeliníšť. Vynikají vysokým stupněm čistoty vody, při ústí do moře končí v rozsáhlých rákosinách a slaných bažinách.

Základními typy ekosystémů New Forest jsou lesy, vřesoviště a rašeliníště. Nejcennější lesní porosty s převahou často obdivuhodně starých a statných dubů, buků a cesmín, začasté pralesového charakteru náležejí k tomu, čemu dnes angličtí ochránci přírody říkají „ancient woodland“ — historicky staré lesy. To dokládá výskyt některých významných lesních prvků v bylinném patře, jakými jsou konvalinka vonná (*Convallaria majalis*), narcis žlutý (*Narcissus pseudonarcissus*), kokořík vonný (*Polygonatum odoratum*), plicník úzkolistý (*Pulmonaria angustifolia*) či medovník meduňkolistý (*Melittis melissophyllum*). Pro vlhčí lesní partie v blízkosti vodních toků je typický výskyt kapradin, mezi nimiž nacházíme i takové vzácnosti britské flóry, jakými jsou bukovinec osladičovitý (*Phegopteris connectilis*) a kapraď senná (*Dryopteris aemula*). Samozřejmě tu na jaře zastihneme i hyacintovník britský (*Hyacinthoides non-scripta*), který byl nedávno na základě lidového hlasování vyhlášen britskou národní květinou (Živa 2005, 3: 137–139).

Největší floristické bohatství pak hostí kmeny a větve starých stromů — ať už v zapojených lesních porostech či rozvolněných pastevních lesích. Tím bohatstvím, prý rekordním pro evropské nížiny, je na 350 druhů epifytických lišejníků a rovněž velký počet mechorostů. Jejich výskyt umožňují především relativně dobré světelné podmínky v kombinaci s vysokou vlhkostí. Výskyt mnohých z těchto druhů je podle britských autorů reliktním dokladem atlantských pralesů z doby před 5 000 lety.

Vedle historicky starých lesů nebyla ani tato kulturní krajina ušetřena pozdějších výsadeb — z počátků 18. stol. dubů a buků, od poloviny 19. stol. monokultur jehličnanů. Ty zaujímají celkovou plochu 8 600 hektarů: jádrové plochy „starého“ Nového lesa na „korunní půdě“ čítají dohromady 18 300 ha. „Otevřenými“ ekosystémy jsou v New Forest vřesoviště, mokřady a louky, dohromady na rozloze 16 000 ha.

Vřesoviště (heathland) jsou společenstva s dominujícími nízkými, někde však i středně vysokými keřky a keři z čeledi vřesovcovitých (*Ericaceae*) a bobovitých (*Fabaceae*). Na sušších stanovištích v nich převládá vřes obecný (*Calluna vulgaris*).

Jinde na kyselých písčínách dominuje pohledný vřesovec šedý (*Erica cinerea*), atlantský prvek severozápadní Evropy, u nás známý jen ze zahradní kultury. Je charakteristickým druhem společenstva řádu *Erico-Ulicetalia*. Také druhý rod z názvu řádu — *Ulex*, česky hlodáš, najdeme hojně na tamějších vřesovištích. Převládá hlodáš evropský (*Ulex europaeus*), až 2,5 m vysoký, v jednotlivých keřích i velkých houštinách. Poměrně vzácnější je hlodáš menší (*U. minor*). Na vlhčích místech se vyskytne i vřesovec čtyřřadý (*E. tetralix*), u nás poměrně nedávno identifikovaný některými botaniky jako původní (autochtonní) druh květeny severních Čech a Šumavy.

Zatímco pozdně letnímu aspektu udávají barevný tón fialově růžové vřesy a vřesovce, zjara září výrazně žluté květy bobovitých hlodášů, hustě obalujících jeho větve se silnými a dlouhými, nepříjemně pichlavými trny. Hlodáš evropský roste i na jiných biotopech než vřesovištích a také bývá vysazován v proslulých britských živých plotech. Kvete, i když ne tak hojně jako na jaře, prakticky po celý rok: je to jedna z mála rostlin, u nichž bývá v určovacích klíčích a květenách doba květu označena číslicemi 1–12. Odtud také pramení anglické přísloví, že „líbat lze pouze tehdy, kdy kvete hlodáš.“

Vřesovec čtyřřadý převládá na velmi zajímavých vlhkých vřesovištích, začasté přecházejících do údolních rašeliníšť. Při příliš intenzivním vypásání se na vlhkých vřesovištích objevují vyniklé trsy travovitých bylin: bezkolence modrého (*Molinia caerulea*), sítny kostrbaté (*Juncus squarrosus*) a suchopýrku trsnatého (*Trichoporum caespitosum*). Z mechorostů převládá několik druhů rašeliníku r. *Sphagnum*. Společenstvo je biotopem vzácných druhů hoře hořepníku (*Gentiana pneumonanthe*) a trnité kručinky anglické (*Genista anglica*): oba druhy pastvu zřejmě dobře snášejí, pokud jim tato dokonce přímo neprospívá. Na rozhraní mezi vlhkými vřesovišti a rašeliníšti se vyskytují v populacích nejsilnějších v celé Anglii vzácné, ohrožené a v Británii silně ustupující druhy hrotnosemenka hnědá (*Rhynchospora fusca*) a plavuška zaplavovaná (*Lycopodiella inundata*).

Údolní rašeliníště hostí především mazořavé rostliny: všechny tři britské druhy rosnatek — rosnatku okrouhlolistou (*Drosera rotundifolia*), r. anglickou (*D. anglica*) a r. prostřední (*D. intermedia*), dále tučnicku bledou (*Pinguicula lusitanica*) se silně svinutými, matně bledězelenými listy a bublinatky menší a prostřední (*Utricularia minor*; *U. intermedia*). Osou údolních rašeliníšť bývá potok nebo říčka, které vroubí dřeviny olše lepkavá (*Alnus glutinosa*), vrba popelavá (*Salix cinerea*) a v naší kontinentální Evropě chybějící atlantská vřesna myrtovitá (*Myrica gale*).

Při květnové exkurzi r. 2003 do oblasti New Forest jsme při přechodu z vřesoviště a rašeliníšť na suché louky objevili malé tůňky, zřejmě uměle vyhloubené, ale osídlené pravými rostlinnými poklady — z našeho i britského pohledu. Byly jimi míčovka kulkonosná (*Pitularia globulifera*), nehtovec přeslenitý (*Illecebrum verticillatum*) a u nás se nevyskytující, protože silně atlantská trezalka bahenní (*Hypericum elodes*).

Při této exkurzi jsme viděli i několik orchidejí: na rašeliníšti prstnatec pletový

Typický keř britských vřesovišť hlodáš evropský (*Ulex europaeus*) kvete po celý rok, nejbohatěji však na jaře, vlevo nahoře ♦ Botanická labůdka NP New Forest v jižní Anglii — mečík ilyrský (*Gladiolus illyricus*), vlevo dole. Fotografie však byla pořízena ve Španělsku

(*Dactylorhiza incarnata*), v přechodné zóně prstnatec plamatý (*D. maculata*), na suché louce vystavač kukačku (*Orchis morio*), druh silně ustupující i na britských ostrovech. K rostlinám dnes již v Británii vyhynulým — či spíše vyhubeným — patří švihlík letní (*Spiranthes aestivalis*). Rostl zde na jediné lokalitě na britských ostrovech a padl za obětí odvodňování luk v 50. letech 20. stol. i příliš častým sběrům — což je v Británii příčina zániku lokalit vzácných druhů rozhodně častější než u nás. Na jeho květ by bylo v květnu příliš časně, stejně tak jako na měkkyni bažinnou (*Hammarbya paludosa*), v New Forest se — na rozdíl od předešlého druhu — stále ještě vyskytující.

Nejproslulejší botanická rarita oblasti New Forest, kterou je mečík ilyrský (*Gladiolus illyricus*), kvete v červnu až červenci. Než však rozkvetne, ztratí se rostlina v hustém porostu krapradiny hasivky orličí. Lze jej tedy prý najít jen „pátáním na rukou a na kolenou“ (Peter Marren: Britain's Rare Flowers, London 1999). Jeho skryté stanoviště také způsobilo, že výskyt jinak tak nápadné rostliny byl objeven teprve (na anglické poměry!) r. 1856. Toto pozdní zjištění a také blízkost cizorodých

invazních pěníšníků způsobily, že mečík ilyrský byl v New Forest zprvu považován za zplnělou zahradní rostlinu. Domněnku vyvrátily pozdější nálezy na řadě odlehklých míst v oblasti. Habitus rostliny napovídá, že jde zřejmě o zřetelně odlišitelnou subspecii.

Národní park New Forest není vytvářen „na zelené louce“. Již od r. 1959 byl chráněn kategorií SSSI (Sites of Special Scientific Interest) lokality zvláštního vědeckého zájmu — ve Spojeném království jacísi čekatelé na vyšší kategorii územní ochrany. Podle směrnice EU o stanovištích (Habitats Directive) je speciální ochranná oblast SAC (Special Area of Conservation) soustavy Natura 2000. Nyní tedy povýšil na národní park, ovšem národní park v pojetí Spojeného království, kterých tam dosud bylo 11 (8 v Anglii a 3 ve Walesu): tedy nikoli málo pozmeněné přírodní území, bez nebo s minimem lidských sídel a jiných zařízení (II. mezinárodní kategorie IUCN), ale území kategorie V, odpovídající našim chráněným krajinným oblastem. (V kategorii V je však i náš příliš „zcivilizovaný“ Krkonošský národní park.)

Území obhospodařuje Forestry Commission (britská státní lesní správa) dnes už především ekologicky řízeným způsobem podle dohody s Natural England — (státní ochrana přírody) — i s účastí místních hospodářů. Ti napomáhají udržet žádoucí stav přírody a krajiny zejména pastvou svých zvířat. Zachování tradičního obhospodařování je také jedním z hlavních úkolů národního parku. Ohrožení, jimž je třeba zabrá-

Vpravo nahoře interiér porostu pralesovitěho charakteru v NP New Forest s tmavě zelenými starými cesmínami *Ilex aquifolium* ♦ I v severozápadní atlantské Evropě vzácná rosnatka prostřední (*Drosera intermedia*) roste na rašeliništích především na obnaženém minerálním podkladu, dole uprostřed ♦ Mezi vzácné a chráněné rostliny mokřých luk v New Forest patří i hořec hořepník (*Gentiana pneumonanthe*), vpravo dole. Snímky J. Čeřovského

nit, jsou urbanizace pronikající do území z aglomerací Bournemouth a Southampton a rostoucí rekreaceční využití. V případě toho druhého lze očekávat, že se v novém národním parku počty návštěvníků budou ještě zvyšovat: proto je důležité usměrňovat je podle zásad ekologického turismu.

V souladu se současným posilujícím trendem územní ochrany se bude v národním parku i nadále věnovat pozornost historickým a kulturním památkám. Z těch je nejpopulárnější Rufusův kámen, označující místo, kde byl r. 1100 při honu zabit syn Viléma Dobyvatele Vilém II. Rufus neboli Ryšavý. (Nikdy se nezjistilo, jestli to byla nešťastná náhoda, nebo vražda.)

Národní park New Forest má mít celkovou rozlohu 57 100 ha, z čehož vlastní Nový les zaujímá jádro 37 400 ha. Nicméně někteří ekolozi aktivisté jsou zklamáni, že do národního parku nebyla začleněna hodnota území zejména přímořských mokřadů při jeho okraji. V současnosti se uskutečňuje rekonstrukce některých klíčových biotopů a lokalit, hlavně rašelinišť.